

УДК 821.10. 01.

Нікітіна Ф.О.
(Київ, Україна)

КОМПАРАТИВІСТИКА: МИНУЛЕ І СУЧАСНІСТЬ

У статті досліджується розвиток (еволюція) компаративістики.

Ключові слова: *компаративістика, розвиток, еволюція.*

В статье исследуются развитие (эволюция) компаративистики.

Ключевые слова: *компаративистика, развитие, эволюция.*

The article investigates the development (evolution) of comparative linguistics.

Keywords: *comparative linguistics, development, evolution.*

Компаративістика упродовж свого двохвікового існування отримувала різні тлумачення. Найцікавішим для сучасних мовознавців може бути звернення до енциклопедичних словників кінця 19 – початку 20 ст. У більшості з них вона ототожнювалася з лінгвістикою взагалі і, в цьому є сенс, адже по-справжньому наукове дослідження мови (без накопичення фантазійних домішок) розпочалося саме з праць Боппа, Грімма, Раска, Востокова і, звичайно, з праць В. фон Гумбольдта. Розважити сучасного мовознавця може твердження, що лінгвістика «служує допоміжним засобом при історичних дослідженнях» («Энциклопедический словарь Ф. Павленкова», СПб, 1905, стор. 1138).

Значення слів, «компаративний», «компаративістика» розширилося за кілька останніх десятиліть, коли компаративні дослідження активізувалися, вийшовши із суто лінгвістичного вжитку, в літературознавстві, етнології, історіографії, історії образотворчих мистецтв та ін.

У межах самого мовознавства компаративістика зазнала певних змін, які розширили коло порівнюваних мов, але й обмежили історизм порівняння, в окремих працях зовсім, в інших же – короткими екскурсами до певних періодів історичного розвитку порівнюваних мов.

«Стара» компаративістика (в тому розумінні, яке надавали їй засновники та продовжувачі, зокрема А. Шляйхер), що полягала в пошуку спільних найдавніших коренів, у пошуку «прамови» (чи загальнолюдської, чи індоєвропейської) перестала бути актуальною, хоча її здобутки і заслуги інакше, ніж грандіозними, назвати не можна. На її базі виникли ларингальна теорія, ностратична теорія, побудовано етимологічні словники живих і мертвих індоєвропейських мов, виведені молодограматиками фонетичні закони дозво-

лили створити наукові історичні граматики різних мов. Варто згадати хоча б «Griechische Grammatik» Е. Швіцера, неперевершену й досі історичну граматику грецької мови (з детальним розглядом досліджуваних явищ у найдавніших грецьких діалектах). Критики компаративізму більше як півстоліття тому зазначали, що під пером компаративістів все мовознавство стало ототожнюватися з компаративістикою, а вона – з індоєвропейістикою, ніби викресливши з розгляду численні інші мови.

Наприкінці 20 ст. вітчизняні й зарубіжні компаративісти (зокрема проф. А.О. Білецький) вважали, що розвиток індоєвропейістики може бути продовжений лише коли (якщо?) буде знайдено ще одну давню ще не описану раніше індоєвропейську мову. На нашу думку, найбільш результативними із праць в галузі індоєвропейістики слід вважати відому монографію В'яч. Вс. Іванова і Т. В. Гамкрелідзе, а також відому працю Генігсвальда «Language change and linguistic reconstruction».

Розвиток когнітивної лінгвістики, на думку багатьох дослідників, «вливає нову кров» у старі судини компаративістики. В усякому разі в тих публікаціях (дисертації, автореферати, статті), які проходять під грифом «порівняльно-історичне мовознавство», на самому початку підкреслюється відданість сучасній когнітивній лінгвістиці (не меншою мірою, ніж у попередній епохи, відданість матеріалізму та марризму).

Не маючи на меті ані оцінювати, ані критикувати когнітивізм, варто хоч мимохідь розглянути (in summo) причетність деяких праць, проголошених як когнітивні до компаративістики.

Цікавим і доволі перспективним різновидом когнітивних досліджень можна вважати зіставлення лексико-семантичного наповнення концептів у двох (іноді трьох) мовах. Результати такого зіставлення дають для кожної з порівнюваних мов можливість помітити і зафіксувати іноді найтонші нюанси у представленні важливих загальнолюдських цінностей – щастя, надії, поваги та ін. В останні роки як порівнювані мови виступають в Україні українська і англійська, українська й іспанська (португальська), рідше членами таких зіставлень є російська й англійська (німецька, іспанська). Ще цікавішими стануть наслідки порівняння не двох, а трьох мов. Є й приклади порівняння представників індоєвропейських (зокрема слов'янських) з мовами інших сімей, наприклад української і російської з китайською (проф. І. О. Голубовська).

«Концептуальні» дослідження (радіше дослідження концептів), як правило, не носить послідовного історичного характеру (системне порівняння представлених форм у діахронії); це можуть бути лише певні екскурси до етимологічних словників порівнюваних мов або до лексико мов-попередників (так при розгляді французьких лексем наводяться також їх латинські попередники: фр. dos «спина» – dorsum «спина»). Нам поки що невідомо, чи були зроблені спроби послідовного концептуального зіставлення кількох слов'янських мов з подальшим розширенням як списку мов, так і списку концептів. Отримані у такий спосіб форми могли б слугувати матеріалом для укладення оригінального зіставного словника.

ЛІТЕРАТУРА

1. С. В. Семчинський. Вступ до порівняльно-історичного мовознавства (на матеріалі індоєвропейських мов). Київ, 2002, «Київський університет».

2. Гамкрелідзе Т. В., Иванов Вяч. Вс. Индоевропейский язык и индоевропейцы. 1 – 2. Тбилиси, 1984.

3. Hoenigswald H. M. Language Change and Linguistic Reconstruction – Chicago: Chicago University Press, 1960.

4. Ф. О. Нікітіна. Перспективи порівняльно-історичного мовознавства в XXI столітті: *Studia linguistica*, vol. III, 2009, Київ, ст. 237 – 240, «Київський університет».

УДК 811.133.1'37

*Станіслав О.В.
(Луцьк, Україна)*

ДО ПИТАННЯ ЗВ'ЯЗНОСТІ ТЕКСТУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ (на матеріалі французької мови)

Стаття присвячена актуальній проблемі зв'язності тексту. На матеріалі французької мови аналізуються основні типи зв'язності тексту, встановлюються план змісту і план вираження цієї категорії.

Ключові слова: зв'язність, когезія, когерентність, типи зв'язності тексту.

Стаття посвячена актуальній проблемі зв'язності тексту. На матеріалі французького мовознавства аналізуються основні види зв'язності тексту, встановлюються план содержания и план виражения этой категории.

Ключевые слова: связность, когезия, когерентность, типы связности текста.

The article reveals the acute problem of the text cohesion. The types of the text cohesion are analyzed on the material of the French language.

Key words: text cohesion, cohesion, coherence, types of cohesion.

Уже тривалий час одним із найцікавіших та найбільш дискусійних питань сучасної лінгвістики постає проблема зв'язності тексту. Вона займає важливе місце в роботах таких мовознавців як Р. Бонграндом, Н.С. Валгіна, О.П. Воробйова, І.Р. Гальперін, В. Дресслер, К. Кожевніков, В.А. Лукін, О. Потебня, О. Селіванова, З.Я. Тураєва, І. Фігуровський, М. Холлідей та багатьох інших. Однак, попри значні дослідження у цій сфері, звернення до означеної проблематики залишається актуальним та потребує нових пошуків і сучасних підходів у її вирішенні.

У нашій статті ми маємо на меті узагальнити теоретичні напрацювання з даної проблематики, проаналізувати основні види зв'язності тексту, з'ясувати план змісту і план вираження цієї категорії.

Насамперед зазначимо, що, починаючи з перших та найбільш вагомих досліджень у цій галузі (О. Потебня, І. Фігуровський), і донині, категорія зв'язності тексту трактується неоднозначно. Вона припускає щонайменше три концептуальні тлумачення, а саме:

1) зв'язність тексту як семантична близькість фраз із яких він складається;